

POSTANOWIENIE

Dnia 19 listopada 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marcin Krajewski (przewodniczący)

SSN Beata Janiszewska

SSN Joanna Misztal-Konecka (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku F. A.
przy uczestnictwie M. R.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 listopada 2020 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w P.
z dnia 28 maja 2018 r., sygn. akt XV Ca (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

1. Postanowieniem częściowym z 9 grudnia 2016 r. Sąd Rejonowy w P. dokonał częściowego podziału majątku wspólnego wnioskodawcy F. A. i uczestniczki M. R. (pkt 1), zasądził od uczestniczki na rzecz wnioskodawcy dopłatę (pkt 2), nakazał uczestniczce wydanie wnioskodawcy garażu przy ul. K. w P. (pkt 3), oddalił żądanie wnioskodawcy zasądzenia od uczestniczki pożytków w kwocie 6 400 zł, możliwych do uzyskania przez wnioskodawcę z tytułu korzystania z garażu przy ul. K. w P., w okresie od 7 lutego 2007 r. do 20 czerwca 2012 r. (pkt 4), oddalił żądanie wnioskodawcy rozliczenia nakładów z majątku osobistego wnioskodawcy na majątek wspólny stron w postaci środków pieniężnych

przekazanych z majątku osobistego wnioskodawcy na zakup mieszkania przy ul. G. w P. (pkt 5) oraz oddalił żądanie uczestniczki zasądzenia od wnioskodawcy kwoty 14 643,33 zł z tytułu nakładów poniesionych przez uczestniczkę postępowania na mieszkanie przy ul. G. w P., w okresie od stycznia 2013 r. do grudnia 2015 r. (pkt 6).

2. Postanowieniem z 28 maja 2018 r. Sąd Okręgowy w P., po rozpoznaniu apelacji wniesionych przez wnioskodawcę i uczestniczkę postępowania:

I. oddalił apelację wnioskodawcy odnośnie do punktów 4. i 5. zaskarżonego postanowienia;

II. w pozostałym zakresie uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w P. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy, a w zakresie istotnym dla rozpoznania skargi kasacyjnej wskazał, że prawidłowe jest ustalenie co do przynależności do majątku wspólnego spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego przy ul. G. w P..

Sąd Okręgowy podkreślił, że stanowisko wnioskodawcy co do tego składnika majątkowego jest niekonsekwentne: we wniosku o podział majątku wspólnego wnioskodawca stał na stanowisku, że omawiane ograniczone prawo rzeczowe stanowi składnik majątku wspólnego, następnie domagał się zniesienia współwłasności przedmiotowego prawa, podnosząc, że na jego nabycie poniósł nakłady w wysokości 100% wartości; wreszcie w apelacji twierdził, że prawo do lokalu stanowi jego majątek osobisty na zasadzie surogacji, a ewentualnie domagał się rozliczenia nakładów, które miały polegać na przeznaczeniu środków pochodzących z jego majątku osobistego na zakup prawa do przedmiotowego lokalu, gdyby Sąd uznał, że stanowi ono składnik majątku wspólnego.

Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że wnioskodawca, pomimo spoczywającego na nim ciężaru dowodu (art. 6 k.c.), nie wykazał ani tego, że przedmiotowe prawo zostało nabyte ze środków uzyskanych ze sprzedaży kilka miesięcy wcześniej jego nieruchomości we Włoszech (co mogłoby uzasadniać ewentualną surogację lub twierdzenie o nakładach z majątku osobistego na majątek wspólny), ani też z innych środków, które miał przekazywać na konto żony (co mogłoby uzasadniać twierdzenie o nakładach z majątku osobistego na

majątek wspólny). W konsekwencji Sąd Okręgowy za prawidłowe uznał rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego co do oddalenia żądania wnioskodawcy o zwrot nakładów i oddalił apelację w tym zakresie.

Sąd Okręgowy stwierdził również zasadność rozstrzygnięcia o oddaleniu żądania wnioskodawcy zasądzenia od uczestniczki wynagrodzenia za wyłączne korzystanie z garażu będącego przedmiotem spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu niemieszkalnego. Wprawdzie Sąd stwierdził, że współwłaściciel może domagać się, na podstawie art. 224 § 2 k.c. lub art. 225 k.c., wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy wspólnej od pozostałych współwłaścicieli korzystających z tej rzeczy z naruszeniem art. 206 k.c., w sposób wyłączający jego współposiadanie, jednakże w odniesieniu do okresu, którego dotyczy zgłoszone żądanie (lata 2007-2012), nie doszło do naruszenia uprawnienie wnioskodawcy do współposiadania garażu. Przede wszystkim w okresie tym wnioskodawca nie domagał się dopuszczenia do współposiadania garażu (a zamki zostały zmienione dopiero w 2013 r.). Brak było zatem bezprawności działania uczestniczki, skoro każdy ze współwłaścicieli ma prawo korzystać z rzeczy wspólnej w takim zakresie, w jakim daje się to pogodzić ze współposiadaniem i korzystaniem z rzeczy przez pozostałych współwłaścicieli (art. 206 k.c.). Nadto roszczenie z tego tytułu nie zostało udowodnione przez wnioskodawcę co do wysokości.

Jednocześnie Sąd Okręgowy stwierdził, że - poza punktami 4. i 5. dotyczącymi roszczeń wnioskodawcy, co do których apelacja podlegała oddaleniu - zaskarżone postanowienie podlegało uchyleniu, a sprawa przekazaniu do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., bowiem sąd odwoławczy podzielił zarzut uczestniczki odnośnie do naruszenia art. 317 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i niecelowości wydania postanowienia częściowego. Zastrzegł przy tym, że brak było przeszkód, być wydać ostateczne rozstrzygnięcie odnoszące się do roszczeń wnioskodawcy z tytułu nakładów związanych z nabyciem przedmiotowego lokalu oraz z tytułu korzystania z garażu przez uczestniczkę. Oddalenie tych żądań w żaden sposób nie rzutuje na to, któremu z byłych małżonków przyznać spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego przy ul. G. w P..

3. Od postanowienia Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wywiódł F. A., zaskarżając rozstrzygnięcie zawarte w punkcie I. Zarzucił naruszenie przepisów postępowania: art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., jak też art. 567 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c. w zw. z art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Domagał się uchylenia zaskarżonego orzeczenia w zakresie punktu I postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania także w zakresie rozliczenia nakładów poniesionych z majątku osobistego wnioskodawcy na majątek wspólny stron oraz w zakresie rozliczenia pożytków ze składnika majątku wspólnego stron.

4. W odpowiedzi na skargę kasacyjną uczestniczka domagała się jej oddalenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

5. Skarga kasacyjna jest bezzasadna.

Bezzasadny jest sformułowany przez wnioskodawcę zarzut naruszenia art. 328 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Przede wszystkim zarzut ten został wadliwie skonstruowany, skoro w ocenie skarżącego to Sąd Okręgowy miał bardzo ogólnikowo i pozornie odnieść się kwestii rozliczenia nakładów poniesionych przez wnioskodawcę z majątku osobistego na majątek wspólny w postaci mieszkania przy ul. G. oraz niedostatecznie wyjaśnić podstawę prawną rozstrzygnięcia w zakresie tego roszczenia. Tymczasem w postępowaniu apelacyjnym art. 328 § 2 k.p.c. ma zastosowanie jedynie w zakresie, w jakim odsyła do niego art. 391 § 1 k.p.c.

Zakres stosowania art. 328 § 2 przez odesłanie unormowane w art. 391 § 1 K.p.c. w postępowaniu przed sądem drugiej instancji jest uzależniony od treści wydanego orzeczenia, przebiegu postępowania apelacyjnego, a także od działań procesowych podjętych przez sąd odwoławczy dyktowanych rodzajem zarzutów apelacyjnych oraz limitowanych granicami wniosków apelacji (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999/4/83). Wymaganiem elementarnym uzasadnienia jest wskazanie podstawy faktycznej, na jakiej sąd drugiej instancji wydał rozstrzygnięcie (co może być ograniczone do aprobaty ustaleń faktycznych poczynionych przez sąd pierwszej instancji), podanie podstawy prawnej orzeczenia oraz odniesienie się do zarzutów apelacji. W konsekwencji możliwość postawienia w postępowaniu kasacyjnym zarzutu

zrelatywizowanego do art. 328 § 2 k.p.c. wymaga z jednej strony powiązania go z art. 391 § 1 k.p.c., z drugiej zaś - wykazania, że niezachowanie wymagań konstrukcyjnych uzasadnienia czyni zasadnym kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przez jego zastosowanie do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego lub uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia albo nie pozwala kontrolę kasacyjną orzeczenia.

Odnosząc się merytorycznie do tego zarzutu, trzeba wskazać, że naruszenie przez sąd drugiej instancji art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. może wyjątkowo stanowić usprawiedliwioną podstawę kasacyjną wtedy, gdy skutek uchybienia wymaganiom stawianym uzasadnieniu, zaskarżone orzeczenie nie poddaje się kontroli kasacyjnej. Zatem nie każde uchybienie w zakresie konstrukcji uzasadnienia sądu drugiej instancji może stanowić podstawę dla skutecznego podniesienia zarzutu kasacyjnego, lecz tylko takie, które uniemożliwia Sądowi Najwyższemu przeprowadzenie kontroli prawidłowości orzeczenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 7 października 2005 r., IV CK 122/05, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z 28 listopada 2007 r., V CSK 288/07, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z 21 lutego 2008 r., III CSK 264/07, OSNC-ZD 2008/D/118; postanowienie Sądu Najwyższego z 23 lipca 2015 r., I CSK 654/14, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z 11 marca 2020 r., I CSK 585/18, niepubl.). W realiach niniejszej sprawy nie budzi wątpliwości ani to, że uzasadnienie postanowienia Sądu Okręgowego pozwala na przeprowadzenie kontroli kasacyjnej zaskarżonego postanowienia co do rozstrzygnięcia zawartego w punkcie I, ani to, że skarżący nie wykazał, w jaki sposób ewentualne naruszenie tych przepisów miało istotny wpływ na treść zaskarżonego postanowienia. Jedynie marginalnie wskazać trzeba, że o ile sąd odwoławczy musi przy rozpoznawaniu środka odwoławczego mieć w polu widzenia granice apelacji wyznaczone również treścią zarzutów apelacyjnych, o tyle nie jest zobowiązany do tego, by każdy zarzut przytaczać *in extenso* w swoim uzasadnieniu i ustosunkowywać się do niego w odrębnym, samodzielny wywodzie. Z szeroko umotywowanego stanowiska Sądu Okręgowego wynieść można bez wątplenia, że zarzuty apelacji, skierowane wobec oddalenia żądań wnioskodawcy rozliczenia nakładów na nabycie prawa do

lokalu przy ul. G. w P. i co do rozliczenia wynagrodzenia za korzystanie z garażu, nie zostały uznane za zasadne. W ocenie Sądu Najwyższego Sąd Okręgowy szczegółowo wskazał racje, z powodu których uznał, iż wnioskodawca nie podołał ciężarowi dowodu - nie wykazał faktów istotnych dla stwierdzenia zasadności dochodzonych przez siebie roszczeń. W tych okolicznościach całkowicie bezzasadne jest twierdzenie skarżącego, jakoby sąd odwoławczy pozbawił wnioskodawcę merytorycznego rozstrzygnięcia o tych żądaniach; przeciwnie żądania te zostały poddane merytorycznej ocenie przez oba sądy *meriti* i zostały uznane za niezasadne: oddalenie żądań stanowi niewątpliwie zajęcie jednoznacznego stanowiska przez sąd co do tych żądań (stanowi merytoryczne rozpoznanie zgłoszonych żądań).

6. W odniesieniu do dalszych zarzutów skargi kasacyjnej należy wskazać w pierwszej kolejności, że na niezrozumieniu treści orzeczenia - jak wskazano powyżej - oparty jest zarzut, jakoby Sąd Okręgowy nie rozstrzygnął o nakładach wnioskodawcy z majątku osobistego na majątek wspólny stron w postaci spółdzielczego prawa do lokalu przy ul. G. oraz o „pożytkach” ze składnika majątku wspólnego w postaci garażu.

Natomiast w zakresie stanowiska skarżącego, jakoby Sąd Okręgowy nie był uprawniony do wydania orzeczenia o oddaleniu apelacji, zauważyć przychodzi, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, iż orzeczenia wydawane w sprawach o podział masy majątkowej, do których należą także orzeczenia w sprawach o podział majątku wspólnego byłych małżonków, muszą dotyczyć całości przedmiotu działu i rozstrzygać o wszystkich zgłoszonych wzajemnych roszczeniach współwłaścicieli, w tym o spłacie wartości udziału na rzecz osoby, której rzeczy nie przyznano, o nakładach z majątku osobistego na majątek wspólny i odwrotnie oraz o dopłatach wyrównujących udział. Wszystkie te rozstrzygnięcia są ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie uwarunkowane, stanowią integralną całość i są wzajemnie zależne.

Kompleksowość postanowień co do istoty w tego rodzaju sprawach powoduje, że w razie uznania zasadności zarzutów w ramach kontroli instancyjnej oraz naruszeń prawa, uwzględnianych z urzędu w sytuacji, gdy stwierdzone wadliwości zaskarżonego orzeczenia mają wpływ na sposób podziału i ostateczne

rozliczenia, zachodzi podstawa do uchylenia postanowienia sądu pierwszej instancji w całości, niezależnie od zakresu zaskarżenia określonego w środku odwoławczym (uchwała Sądu Najwyższego z 16 stycznia 1984 r., III CZP 72/83, OSNC 1984/7/115; postanowienie Sądu Najwyższego z 17 września 1999 r., I CKN 379/98, OSNC 2000/3/59; postanowienie Sądu Najwyższego z 24 listopada 2000 r., V CKN 1220/00, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 28 marca 2003 r., IV CKN 1961/00, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2006 r., II CSK 272/06, niepubl.; uchwała Sądu Najwyższego z 17 listopada 2009 r., III CZP 83/09, OSNC 2010/5/69; postanowienie Sądu Najwyższego z 17 stycznia 2013 r., III CZ 2/13, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 12 lipca 2018 r., III CZ 7/18, niepubl.).

Nie można jednakże nie zauważyć, że nie wszystkie rozstrzygnięcia zapadające w tzw. sprawach działowych, do których należy postępowanie o podział majątku wspólnego, mają tożsamy charakter. Do pierwszej grupy należą rozstrzygnięcia w zakresie ustalenia składu i wartości dzielonego majątku, co do przyznania składników majątkowych uczestnikom, co do zasądzenia spłat lub dopłat związanych z przyznaniem składników majątkowych, co do żądania ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym, co do rozliczenia nakładów z majątku wspólnego na majątki osobiste małżonków. Rozstrzygnięcia w tych kwestiach wydawane są bez względu na wnioski uczestników postępowania, jak również bez względu na podejmowaną przez nich inicjatywę dowodową (postanowienie Sądu Najwyższego z 20 października 2004 r., IV CK 87/04, niepubl.; uchwała Sądu Najwyższego z 21 lutego 2008 r., III CZP 148/07, OSNC 2009/2/23; postanowienie Sądu Najwyższego z 20 grudnia 2019 r., IV CZ 103/19, niepubl.).

Do drugiej grupy należą natomiast np. rozstrzygnięcia co do nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny, co do rozliczeń między współwłaścicielami z tytułu posiadania składników majątkowych po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, co do rozliczenia z tytułu niezgodnego z prawem zbycia przez małżonka w czasie trwania wspólności ustawowej przedmiotu wchodzącego w skład majątku wspólnego itd. (postanowienie Sądu Najwyższego z 16 października 1997 r., II CKN 395/97, niepubl.; postanowienie

Sądu Najwyższego z 9 maja 2008 r., III CZP 26/08, OSNC 2009/6/90; postanowienie Sądu Najwyższego z 1 grudnia 2011 r., I CSK 78/11, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2012 r., I CSK 323/11, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 29 stycznia 2016 r., II CSK 82/15, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 14 lutego 2018 r., I CSK 215/17, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 15 lutego 2018 r., I CSK 215/17, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 13 września 2019 r., IV CZ 33/19, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 20 grudnia 2019 r., IV CZ 103/19, niepubl.). Wymienione roszczenia mają charakter niezależny i samodzielny, o tyle, że jeśli nie toczy się postępowanie o podział majątku wspólnego, mogą być dochodzone w procesie, a jeżeli w toku procesu zostanie wszczęta sprawa o podział majątku wspólnego, to zgodnie z art. 567 § 3 k.p.c. w zw. z art. 618 § 2 i 3 k.p.c. i art. 688 k.p.c., sprawy te są przekazywane z urzędu do rozpoznania w postępowaniu działowym. Do rozpatrzenia zgłoszonych roszczeń, nawet w postępowaniu nieprocesowym, mają zastosowanie przepisy postępowania procesowego w zakresie obowiązku dokładnego określenia żądania i wskazania faktów, z których to żądanie wynika, a także w zakresie konieczności rozstrzygnięcia przez sąd o całości tak zgłoszonego żądania w sposób pozytywny lub negatywny itd. (postanowienie Sądu Najwyższego z 15 lutego 2018 r., I CSK 215/17, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 14 maja 2004 r., IV CK 324/03, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2011 r., I CSK 138/11, OSNC 2012/7-8/89; postanowienie Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2016 r., V CNP 72/15, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 20 grudnia 2019 r., IV CZ 103/19, niepubl.).

Zróznicowany charakter rozstrzygnięć zapadających w postępowaniu działowym wpływa na zakres wskazanej powyżej integralności orzeczenia działowego. Niewątpliwie rozstrzygnięcia odnoszące się do istoty podziału, tzn. ustalenie składu majątku, jego wartości, przyznania uczestnikom składników majątkowych i zasądzenia spłat lub dopłat, są wzajemnie warunkowane i w ograniczonym jedynie zakresie mogą podlegać samodzielnemu uprawomocnieniu. Tytułem przykładu można wskazać, że zaskarżenie rozstrzygnięć co do składu dzielonego majątku lub co do sposobu podziału

wyklucza uprawomocnienie się rozstrzygnięcia co do spłat lub dopłat (postanowienie Sądu Najwyższego z 20 października 2004 r., IV CK 87/04, niepubl.). Tak daleko idąca zależność nie ma natomiast miejsca w przypadku zaskarżenia wyłącznie rozstrzygnięcia o rozłożeniu spłaty lub dopłaty na raty, kiedy to nie zachodzą przeszkody w uprawomocnieniu się rozstrzygnięć co do składu majątku i sposobu podziału.

Odnosząc się do kluczowego dla niniejszej sprawy zagadnienia wzajemnego powiązania rozstrzygnięć co do istoty podziału (ustalenie składu majątku, jego wartości, przyznania uczestnikom i zasądzenia spłat lub dopłat) i rozstrzygnięć o roszczeniach związanych z podziałem (zwłaszcza rozliczenie nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny i rozliczenia między współwłaścicielami na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego o współwłasności), należy uznać, że te drugie cechuje istotnie słabsza zależność. Dzieje się tak zarówno z uwagi na fakultatywność zgłoszenia tego rodzaju roszczeń w sprawie działowej, jak i przede wszystkim z tego powodu, że mogłyby być one przedmiotem odrębnego orzekania, gdyby nie zawisła sprawa działowa.

Choć celem każdego postępowania działowego jest likwidacja wężła współwłasności oraz ostateczne zakończenie wszelkich rozrachunków pomiędzy współuprawnionymi (art. 618 § 1 K.p.c.), w świetle powyższych uwag może budzić wątpliwość wyrażany w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd, że rozmiar nakładów lub roszczeń dodatkowych mógłby rzutować na sposób podziału (uchwała Sądu Najwyższego z 8 czerwca 1977 r., III CZP 40/77, OSNC 1978/2/24; uchwała Sądu Najwyższego z 16 stycznia 1984 r., III CZP 72/83, OSNC 1984/7/115; postanowienie Sądu Najwyższego z 23 października 2001 r., I CKN 680/99, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2006 r., II CSK 272/06, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 9 maja 2008 r., III CZP 26/08, OSNC 2009/6/90; postanowienie Sądu Najwyższego z 17 stycznia 2018 r., IV CSK 42/17, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 17 stycznia 2018 r., IV CSK 163/17, OSNC-ZD 2019/1/4), a w konsekwencji rozstrzygnięcia co do nakładów i roszczeń dodatkowych objęte są również wskazaną integralnością orzeczenia działowego. W realiach niniejszej sprawy jednakże - nawet podzielenie tego poglądu - nie usprawiedliwia uwzględnienia skargi kasacyjnej. Rozstrzygnięcie o oddaleniu

żądań wnioskodawcy co do nakładów i roszczeń dodatkowych z powodu ich bezzasadności przesądza o tym, że nie mogą one wpłynąć na sposób podziału majątku wspólnego. W konsekwencji nie istnieją żadne racje, które mogłoby nakazywać uchylenie rozstrzygnięcia zawartego w punkcie I postanowienia Sądu Okręgowego w P. i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną.

jw